SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
Selçuk Law Review

Araştırma Makalesi
Research Article
Gönderim ✠ Received: 12.05.2025
Kabul ✠ Accepted: 01.06.2026
doi 10.15337/suhfd.1656661

İDARİ YARGIDA KANUN YOLLARINA BAŞVURU ÇERÇEVESİNDE MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKININ SINIRLANDIRILMASI

Arş. Gör. Abdurrahim ÇINAR*

Öz

Hukuk devletinin unsurlarından biri olan yargısal denetim, adil yargılanma hakkının gereklerinin yerine getirilmesiyle mümkün olur. Bu hak, yargılama sonucunda elde edilen kararın niteliğinden ziyade, yargılama sürecinin adil ve hakkaniyete uygun şekilde gerçekleştirilmesini güvence altına alır. Adil yargılanma hakkının güvencelerinin yerine getirilebilmesi için öncelikle kişilerin, tarafı oldukları uyuşmazlıkları mahkeme önüne taşıyabilmeleri gerekir. Zira mahkeme tarafından incelenmeyen bir uyuşmazlık bakımından "adil" bir yargılanmadan söz edilemez. Mahkemeye erişim hakkı, kişilerin tarafı oldukları uyuşmazlıkları mahkeme önüne taşıyabilme olanağını ifade eder ve adil yargılanma hakkına bir ön koşul teşkil eder. Bununla birlikte mahkemeye erişim hakkı, mutlak bir hak değildir. Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca bu hak, meşru bir amaçla ve ölçülü biçimde yalnızca kanunla sınırlandırılabilir. Çalışma, idari yargıda mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasını kanun yollarına başvuru ekseninde ele almaktadır. Bu çerçevede, mahkemeye erişim hakkıyla hükmün denetlenmesini ta-

* Doktora Öğrencisi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bölümü, Ankara, Türkiye; Araştırma Görevlisi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye. Phd Student, Ankara University, Graduate School of Social Sciences, Department of Public Law, Administrative Law Department, Ankara, Turkey; Research Assistant, Eskişehir Osmangazi University Administrative Law Department, Eskişehir, Türkiye.
arcinar@ankara.edu.tr • ORCİD 0000-0002-1538-4997.

Atıf Şekli | **Cite As**: **ÇINAR,** Abdurrahim: "İdari Yargıda Kanun Yollarına Başvuru Çerçevesinde Mahkemeye Erişim Hakkı", SÜHFD, C. 34, S. 2, 2026, s. 727-767.

İntihal | **Plagiarism**: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

lep etme hakkı arasındaki ilişki incelenmekte; ayrıca kanun yoluna başvuru süreleri, parasal sınırlar ve yargı kararlarının kesin olarak nitelendirilmesi meseleleri değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

• Mahkemeye Erişim Hakkı • Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı • Hukuk Devleti • Adil Yargılanma Hakkı • Hak Arama Hürriyeti

LIMITATION OF THE RIGHT OF ACCESS TO COURT IN THE CONTEXT OF LEGAL REMEDIES IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

Abstract

Judicial review before independent courts, a key element of the rule of law, is possible only through the proper fulfillment of the right to a fair trial. This right concerns the fairness of the process rather than the outcome. To this end, individuals must first be able to bring their disputes before a court, as a fair trial presupposes access to one. The right of access to a court is defined as this ability and constitutes a prerequisite for the right to a fair trial. Not being absolute, it may only be limited by law proportionately and for a legitimate purpose. This study examines the limitation of the right of access to court in administrative jurisdiction within the framework of legal remedies, analyzing the relationship between the right of access to court and the right to appeal, and evaluating time limits, monetary thresholds and the finality of judicial decisions.

Key Words

• Right of Access to Court • Right to Appeal • Rule of Law • Right to a Fair Trial • Right to Legal Remedies

Extended Abstract

The right to a fair trial is one of the fundamental guarantees of the rule of law and is protected under the right to legal remedies in Article 36 of the Constitution. Since a fair trial cannot be said to exist regarding a dispute that has not been brought before a court, the right of access to court constitutes a prerequisite for the right to a fair trial. The right of access to court is recognized as an element of the right to legal remedies under Article 36 of the Constitution.

The right to appeal grants individuals the opportunity to seek review by higher courts of decisions rendered in disputes in which they are a party. Although not explicitly regulated in the Constitution, the Constitutional Court evaluates this right within the scope of Article 36 of the Constitution. This study argues that,

given that different types of proceedings require different standards of protection, this right should be treated as a distinct right in its own right, independent of the right of access to the courts.

The right of access to the courts and the right to appeal are not absolute rights. Pursuant to Article 13 of the Constitution, these rights may be restricted only by law, for a legitimate purpose, and in accordance with the principle of proportionality. In its decision in Ashingdane v. the United Kingdom, the European Court of Human Rights (ECHR) stated that restrictions on the right of access to court may be considered legitimate provided they do not undermine the essence of the right, are based on a legitimate aim, and there is a reasonable proportionality between the means and the aim.

This study examines the limitations on the right of access to court in administrative litigation within the framework of legal remedies. In this context, the relationship between the right of access to court and the right to appeal is first addressed. Subsequently, the time limits for filing legal remedies, financial thresholds, and the finality of judicial decisions are evaluated.

Time limits for filing appeals are restrictions imposed in accordance with the principles of legal certainty and stability. These time limits should not be so short as to render filing a lawsuit or an appeal impossible; nor should they be so long as to leave administrative actions under constant threat of litigation. In the context of time limits for filing appeals, it is observed that violations of the right of access to the courts stem not from the legislative level but from the level of implementation.

Financial thresholds should not render the rights to access the courts and to seek review of a judgment unenforceable. Indeed, a broad interpretation of financial thresholds would expand the scope of disputes excluded from judicial review, thereby limiting the right to appeal. To prevent this situation, legislation regarding financial thresholds must be structured in accordance with the principle of legal predictability.

On the other hand, regarding the monetary limits established for appeals in administrative courts, the Administrative Courts Law (İYUK) does not contain a clear provision specifying which monetary value should be taken as the basis. Since there is no such clear provision in the İYUK, it is not possible for the plaintiff to know in advance which amount will be considered when filing a lawsuit. The fact that the amount awarded in lieu of the plaintiff's claim is taken as the basis limits the right to appeal. This is because a case that met the monetary threshold at the time of filing—and thus had an open legal remedy—may acquire finality as of the date of the decision due to the threshold being increased annually in accordance with the revaluation rate.

In the context of classifying judicial decisions as final, the legislature has the discretion to determine which decisions are not subject to judicial review. However, this discretion must be exercised in accordance with the principles of legal predictability and proportionality. The Constitutional Court has annulled the first sentence of the sixth paragraph of Article 45 of the İYUK with respect to the "case where an appeal is accepted in whole or in part." The High Court concluded that closing the appeal route in cases where the initial decision against the individual was issued by a regional administrative court imposes an unreasonable restriction on the right to appeal.

In this study, it is argued that the right to appeal should be evaluated as an independent right in its own right, separate from the right of access to court. It has been observed that the aforementioned argument has not yet matured at the level of case law or legislation in administrative courts. This situation highlights the need to clarify the matter at the legislative level to ensure that the right to appeal is effectively safeguarded in administrative courts.

GİRİŞ

1982 Anayasası'nın 2. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu belirtmektedir. Hukuk devleti, eylem ve işlemlerinde hukuka bağlı olan, insan haklarını esas alan, yargı bağımsızlığı, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine dayanan ve her türlü eylem ile işlemine karşı yargı yolu açık bulunan devlet olarak tanımlanmaktadır[1]. Hukuk devletinin temel gereklerinden biri olan adil yargılanma hakkı ise Anayasa'nın 36. maddesinde hak arama hürriyeti kapsamında güvence altına alınmıştır. Anılan hükme göre: *"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."*

Mahkemeye erişim hakkı, kişilere tarafı oldukları uyuşmazlıkları yargı mercileri önüne taşıyabilme ve bu merciler önünde davacı ya da davalı olarak yer alabilme hakkı tanımaktadır. Adil yargılanma hakkı ise yargılamanın hakkaniyete uygun ve tarafsız biçimde yürütülmesini sağlamaya yönelik usuli güvenceleri içermektedir. Bu doğrultuda mahkemeye erişim hakkının, adil yargılanma hakkından önce gelen ve onun kullanılabilmesinin ön koşulunu oluşturan bir hak olduğu söylenebilir.

Adil yargılanma hakkı, farklı temel hak ve özgürlüklerin etkili biçimde uygulanması ve korunması bakımından önemli bir güvence işlevi

[1] **CHEVALLIER,** Jacques: Hukuk Devleti, 1. Baskı, Ankara 2010, s.6.

üstlenmektedir[2]. Birçok alt ilke ve güvenceden oluşan bu hak, dinamik bir yapıya sahip olup kapsamı içtihatlarla sürekli gelişmektedir. Hak kapsamında yer alan bazı ilke ve güvenceler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinde açıkça düzenlenmektedir. Öte yandan bazıları da AİHS'de açıkça yer almamalarına karşın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) yorum yoluyla geliştirdiği içtihatlarla ortaya konulmuştur[3].

Adil yargılanma hakkı, yargılama sonunda verilen kararın niteliğinden ziyade yargılama sürecinin işleyişine odaklanmaktadır. Bu nedenle, yargılamanın adil ve hakkaniyete uygun biçimde yürütülebilmesi için yargılama usullerine ilişkin kuralların titizlikle gözetilmesi gerektiği söylenebilir[4]. Adil yargılanma hakkı kapsamında kişiler; bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde, aleni biçimde, hakkaniyete uygun ve makul sürede yargılanma hakkına sahiptir. Anayasa'nın çeşitli maddelerinde de bu güvencelere yer verilmiştir[5].

Kişilerin tarafı oldukları uyuşmazlıkları yargı mercileri önüne taşıyabilme hakkı olan mahkemeye erişim hakkı, adil yargılanma hakkının temel güvencelerinden birini oluşturmaktadır. Nitekim adil bir yargılamadan söz edilebilmesi için, öncelikle uyuşmazlığın mahkeme önüne getirilebilmesi gerekir. Bu bağlamda mahkemeye erişim hakkı, hak arama hürriyetinin bir görünümü ve adil yargılanma hakkının kullanılabilmesinin ön koşulu niteliğindedir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkının,

---

2 Anayasa Mahkemesi, 05.07.2018, E.2017/20, K.2018/75, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 13.12.2017, E.2016/14, K.2017/170, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

3 **İNANÇ,** Mehmet: İdari Yargılama Hukukunda İptal Davaları Bakımından Mahkemeye Erişim Hakkı, 1. Baskı, Ankara 2025, s.33.; **DOĞAN,** İlhan: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılanma Hakkı "6.Madde", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2008, s.2.

4 **KIZILCIKLI,** Burçin: İdari Yargılama Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, 1. Baskı, Ankara 2023, s.22.

5 Örneğin duruşmaların aleni ve kararların gerekçeli olmasına 141. maddede, mahkemelerin bağımsızlığına 138. maddede yer verilmiştir. Konuya yönelik olarak, idari yargıda duruşmada hazır bulunma hakkı için bkz. **KAPLAN,** Onur: "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 6. Maddesi Çerçevesinde Duruşmada Hazır Bulunma Hakkının İrdelenmesi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.163, 2016, 233-273.

Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyetinden kaynaklandığı söylenebilir.

Çalışma, idari yargıda kanun yollarına başvuru çerçevesinde mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasına ilişkin meseleleri incelemekte; bu hakkın söz konusu başvurular bakımından taşıdığı önemi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda öncelikle mahkemeye erişim hakkı ile kanun yolları ekseninde değerlendirilen hükmün denetlenmesini talep etme hakkı ele alınacaktır. Ardından, mahkemeye erişim hakkının kanun yollarına başvuru bakımından sınırlandırılmasına ilişkin meseleler irdelenecektir.

I. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI

Mahkemeye erişim hakkına ilişkin açık bir düzenlemeye ne Anayasa'da ne de AİHS'de yer verilmiştir. Bununla birlikte, hak arama hürriyetini düzenleyen Anayasa'nın 36. maddesinin mahkemeye erişim hakkını da içerdiği ve bu hakkın "hak arama hürriyeti" kapsamında güvence altına alındığı söylenebilir[6]. Nitekim Anayasa Mahkemesi (AYM) de mahkemeye erişim hakkını, Anayasa'nın 36. maddesinde yer alan hak arama hürriyetinin temel unsurlarından biri olarak değerlendirmiştir. AYM'ye göre:

> *"Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün temel unsurlarından biri mahkemeye erişim hakkıdır. Kişinin uğradığı bir haksızlığa veya zarara karşı kendisini savunabilmesi ya da maruz kaldığı haksız bir uygulama veya işleme karşı haklılığını ileri sürüp kanıtlayabilmesi ve zararını giderebilmesinin en etkili yolu, yargı mercileri önünde dava hakkını kullanabilmesidir[7]."*

---

6 **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.56.

7 Anayasa Mahkemesi, 14.06.2017, E.2017/24, K.2017/112, par.19, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.01.2025).; Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, 14.07.2016, E.2016/29, K.2016/134, par.18, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.02.2025).; Anayasa Mahkemesi, 14.07.2016, E.2016/37, K.2016/135, par.14, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.02.2025).

AİHM, mahkemeye erişim hakkının açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte, AİHS'nin 6. maddesinin birinci fıkrası[8] kapsamında adil yargılanma hakkının doğasında bulunan bir unsur olduğunu ve bu madde ile güvence altına alındığını kabul etmektedir. Nitekim Mahkeme, konuya ilişkin olarak şu değerlendirmede bulunmuştur:

> *"Taking all the preceding considerations together, it follows that the right of access constitutes an element which is inherent in the right stated by Article 6 para. 1 (art. 6-1). … The Court thus reaches the conclusion, …that Article 6 para. 1 (art. 6-1) secures to everyone the right to have any claim relating to his civil rights and obligations brought before a court or tribunal[9]."*

Mahkemeye erişim hakkı, kişilerin tarafı oldukları uyuşmazlıkları yargı mercileri önüne taşıyabilmelerini ifade eder. Bu hak sayesinde kişiler, yargı mercileri önünde iddia ve savunmalarını ileri sürebilmekte, yargısal korumadan yararlanabilmekte ve haklarını etkili biçimde kullanabilmektedir. Bu yönüyle mahkemeye erişim hakkı, adil yargılanma hakkının ön koşulu niteliğindedir[10]. Bununla birlikte AYM, mahkemeye erişim hakkını, adil yargılanma hakkının unsurlarından biri olarak kabul etmektedir:

---

8 *"Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir."*

9 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Golder v. Birleşik Krallık. No:4451/70, par.36, (HUDOC, Erişim Tarihi: 10.02.2025). Mahkeme ilgili karara varırken, yargısal işlemlerin adil, aleni ve süratli olmasının, ortada yargısal işlemler yoksa, hiçbir değeri olmadığını da belirtmiştir: *"It would be inconceivable, in the opinion of the Court, that Article 6 para. 1 (art. 6-1) should describe in detail the procedural guarantees afforded to parties in a pending lawsuit and should not first protect that which alone makes it in fact possible to benefit from such guarantees, that is, access to a court. The fair, public and expeditious characteristics of judicial proceedings are of no value at all if there are no judicial proceedings."*

10 Mahkemeye erişim hakkının, adil yargılanma hakkına ön koşul teşkil etmesi hususunda bkz. **ALSTON,** Philip/ **BUSTELO,** Maro/ **HEENAN,** James: The EU and Hu-

> *"Mahkemeye erişim hakkı, bireylerin iddia ve savunmalarını bir yargı mercii önünde ileri sürebilmelerine imkân sağlayan ve adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilen bir haktır[11]."*

Buradaki "erişim" kavramı; kişilerin meşru vasıta ve yollarla mahkemeye başvurabilmesini, iddia ve savunma haklarını kullanabilmesini ve adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerden yararlanabilmesini ifade eder[12]. Bu bağlamda mahkemeye erişim hakkı, bireylerin yargısal korumadan etkin biçimde yararlanabilmesi için *"mahkemeye başvuru konusunda etkili bir sistemin var olmasını ve dava açmak isteyen kişilerin mahkemeye ulaşmada açık, pratik ve yeterli fırsatlara sahip olmasını[13]"* gerektirir. Bu çerçevede, mevzuata veya uygulamaya ilişkin belirsizlikler, mahkemeye erişim hakkını sınırlayıcı sonuçlar doğurabilmektedir[14].

Mahkemeye erişim hakkı, mahkeme hakkı kapsamında uyuşmazlığın karara bağlanmasını (karar hakkı) ve verilen kararın uygulanmasını

---

man Rights, New York 1999, s.191. (Aktaran: **ÇAYAN,** Gökhan: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.28, 2016, s.236).

11 Anayasa Mahkemesi, 24.09.2024, E.2024/78, K.2024/164, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).; Anayasa Mahkemesi, 30.06.2022, E.2021/20, K.2022/84, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.02.2025).

12 **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.38.

13 Anayasa Mahkemesi, Aktif Elektrik Müh. İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti. Başvurusu, 26.6.2014, 2012/855, par.34, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.02.2025).; Ayrıca bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Geffre v. Fransa, 51307/99, (HUDOC, Erişim Tarihi: 09.02.2025).; **GÖLCÜKLÜ,** Feyyaz: "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde 'Adil Yargılama'", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, İlhan Öztrak'a Armağan, C.49, S.01, 1994, s.208.; **GERARDS,** Janneke H/ **GLAS,** Lize R: "Access to justice in the European Convention on Human Rights system", Netherlands Quarterly of Human Rights, C.35, S.1, 2017, s.16.; **GÖZÜBÜYÜK,** A. Şeref/ **GÖLCÜKLÜ,** Feyyaz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 9. Baskı, Ankara 2011, s.277. (Aktaran: **EKİNCİ,** Ahmet: "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.3, 2014, s.825).

14 Anayasa Mahkemesi, Sınırlı Sorumlu Torbalı Metropolis Şehiriçi Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi Başvurusu, 24.02.2021, 2018/8951, par.22, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 06.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, Aktif Elektrik Müh. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. Başvurusu, 26.06.2014, 2012/855, par.34, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.02.2025).; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Geffre v. Fransa, 51307/99, par.34, (HUDOC, Erişim Tarihi: 09.02.2025).

(kararın icrası hakkı) isteme haklarıyla yakından ilişkilidir[15]. Öte yandan mahkemeye erişim hakkı, gerekçeli karar hakkı başta olmak üzere diğer usul haklarıyla da bağlantılıdır. Bu bağlamda; mahkeme kararlarının açık, şeffaf ve hukukun genel ilkelerine uygun biçimde gerekçelendirilmiş olması mahkemeye erişim hakkını güçlendirirken gerekçenin muğlak olması veya kararın gerekçesiyle hüküm sonucu arasında çelişki bulunması, özellikle kanun yollarına başvurma yönünden bu hakkı sınırlayabilmektedir[16].

Kişilerin tarafı oldukları uyuşmazlıkları yargı mercileri önüne taşıyabilmelerini güvence altına alması itibarıyla mahkemeye erişim hakkı, AİHM içtihatlarında belirleyici bir yer tutmaktadır. Başta Golder[17] ve Ashingdane[18] kararları olmak üzere birçok davada Mahkeme, bu hakkın kapsamını ve sınırlarını ayrıntılı biçimde değerlendirmiştir. AİHM'ye göre 6. madde kapsamındaki adil yargılanma hakkı ve bu hakkın ayrılmaz bir parçasını oluşturan mahkemeye erişim hakkı, AİHS'nin giriş bölümünde yer alan hukukun üstünlüğü (rule of law) ilkesiyle[19] birlikte değerlendirilmelidir. Nitekim Golder kararında, yargı mercilerine erişim imkânı bulunmaksızın hukukun üstünlüğünden söz edilemeyeceği vurgulanmıştır[20].

---

15 Anayasa Mahkemesi, Filiz Fırat Başvurusu, 05.12.2017, 2014/10305, par.29, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.02.2025): *"Adil yargılanma hakkının güvencelerinden biri olan mahkeme hakkı; mahkemeye erişim hakkı, karar hakkı ve kararın icrası haklarını içerir. Karar hakkı genel itibarıyla mahkeme önüne getirilen uyuşmazlığın karara bağlanmasını isteme hakkını ifade eder. Bununla birlikte karar hakkı bireylerin sadece yargılama sonucunda şeklî anlamda bir karar elde etmelerini güvence altına almaz. Bu hak aynı zamanda, dava konusu edilen uyuşmazlığa ilişkin esaslı taleplerin yargı merciince bir sonuca bağlanmasını da gerektirir."*; **TAŞDELEN,** Okan: "Çelişkili Yargı Kararlarının Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.7, 2016, s.990.

16 **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.25.

17 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Golder v. Birleşik Krallık, 4451/70, (HUDOC, Erişim Tarihi: 10.02.2025).

18 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ashingdane v. Birleşik Krallık, 8225/78, (HUDOC, Erişim Tarihi: 20.02.2025).

19 AİHM, Golder kararında ayrıca hukukun üstünlüğü ifadesine büyük bir önem verdiğini, uluslararası antlaşmaların giriş bölümlerinin, antlaşmanın geri kalanıyla ayrılmaz bir bütün teşkil ettiğini ve ilgili antlaşmanın amacının belirlenmesinde çok yararlı olduğunu ifade etmiştir.

20 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Golder v. Birleşik Krallık, 4451/70, par.34, (HUDOC, Erişim Tarihi: 10.02.2025). Ayrıca bkz. Dipnot 9.; **UÇAR AKBULUT,** Seda:

II. KANUN YOLLARINA BAŞVURU ÇERÇEVESİNDE MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI

Adil yargılanma hakkı, yargılama sürecinin işleyişine ilişkin güvenceleri kapsamakta olup mahkeme kararlarının hukuka uygunluğunu güvence altına almaz[21]. Bu nedenle hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, mahkemeye erişim aşamasının ötesinde yargılama sürecine ilişkin ayrı bir güvence niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda hak, "en az iki dereceli yargılamaya tabi tutulma hakkı" veya "kanun yollarına başvuru hakkı" şeklinde de adlandırılabilmektedir[22]. Söz konusu hak, kişilere tarafı oldukları uyuşmazlıklara ilişkin mahkeme kararlarının farklı yargı mercilerince denetlenmesini talep etme imkânı tanır[23].

Hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, Anayasa'da açıkça düzenlenmemekle beraber AYM tarafından Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama hürriyeti kapsamında değerlendirilmektedir[24]. Bu hak kapsamında, önceden belirlenmiş tek tip bir yargılama sisteminin şart olmadığı, bununla birlikte belirli bir ağırlık taşıyan ilk derece mahkemesi kararlarının üst yargı mercileri tarafından denetlenmesi gerektiği öğretide ileri sürülmüştür[25].

İHAM ve Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Işığında Türk İdari Yargılama Hukukunda Mahkemeye Erişim Hakkı Aracı Olarak Dava Dilekçesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul 2019, s.8.

21 **GÜNDAY,** Metin: İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2024. s.174.; Anayasa Mahkemesi, 27.12.2018, E.2018/71, K.2018/118, par.8, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025).; Anayasa Mahkemesi, 01.10.2020, E.2020/21, K.2020/53, par.13, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.01.2025).

22 **ULUSOY,** Ali D: "İdari Yargı'da Temyiz Parasal Sınırı Hakkındaki Anayasa Mahkemesi İptal Kararının Değerlendirilmesi", T.C. Danıştay Dergisi, S.157, 2024, s.23.

23 **İNANÇ,** Mehmet: "Anayasa Mahkemesinin Hükmün Denetlenmesini Talep Hakkına İlişkin Norm Denetimi Kararlarının İdari Yargı Alanında Doğurduğu Etkiler Üzerine Bir Değerlendirme", Anayasa Yargısı, C.42, S.2, 2025, s.1307.; **GÜNDÜZ**, F. Ebru/ **GÜNDÜZ**, Hakan: "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.49, 2021, s.16.

24 Anayasa Mahkemesi, 16.02.2023, E.2022/135, K.2023/30, par.30,36, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 03.01.2025).

25 **GÖÇGÜN,** Muhammed: "Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı Açısından İdare ve Bölge İdare Mahkemelerinde Birden Çok Hâkimin Reddi", Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S.1, 2025, s.167.

Kanun yolu denetimi, mahkeme kararlarının üst yargı mercilerince denetlenmesine olanak tanıyan ve bu yolla yargılama sisteminin güvenilirliğini pekiştiren bir hukuki araçtır[26]. Bu hukuki araç, bireylerin hak arama hürriyetini etkin biçimde kullanabilmeleri bakımından belirleyici bir işlev üstlenmektedir[27]. Nitekim idari yargıda Danıştay'ın varlığı, mahkeme kararlarının hukuka uygunluğunun denetlenmesi ve hukuka aykırılıkların giderilmesi açısından önemli bir güvence oluşturmaktadır[28].

Hükmün denetlenmesini talep etme hakkı ile mahkemeye erişim hakkının, adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti kapsamında ele alınması, söz konusu hakların anayasal bir temel kazanması bakımından önem taşımaktadır. Böylece bu haklar, yargı merciine veya yargılama türüne bağlı olmaksızın tüm yargılama süreçlerinde güvence altına alınmaktadır. Nitekim kanun yolu denetimi de bu sayede bireylerin hak arama hürriyetine hizmet eden bir güvence olarak işlev üstlenmektedir.

Mahkemeye erişim hakkı ile hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti kapsamında güvence altına alınan unsurlar olarak kabul edilmektedir. Ancak bu kabul, söz konusu hakların aynı kapsam ve koruma düzeyine sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Yargılama süreci bütüncül olarak değerlendirildiğinde, mahkemeye erişim hakkının hükmün denetlenmesini talep etme hakkını önceliği söylenebilir. Zira kanun yollarına başvuru imkânı ancak mahkemeye erişimin sağlanmış olması koşuluna bağlıdır. Bu çerçevede mahkemeye erişim hakkı yargılamayı başlatma işlevini üstlenirken, hükmün

---

26 Anayasa Mahkemesi, 21.06.1991, E.1991/1, K.1991/16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.01.2025): *"Yargıda, ilk derece mahkemesi sıfatıyla yapılan çalışmaların denetimsiz kalması, bu sıfatla alınan kararların nihai olması genelde yetersiz sayılmakta, ikili inceleme yargının işlevine daha uygun bulunmaktadır. Anayasa'nın öngördüğü sisteme, bağlayıcı kurallarına aykırı olmamak koşuluyla yasa koyucu yargılama yönteminde uygun bulduğu düzenlemeleri yapabilir, ikili denetim, hak arama özgürlüğü yönünden de güvenceyi pekiştirmektedir."*; Anayasa Mahkemesi, 14.01.2015, E.2014/164, K.2015/12, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 16.03.2016, E.2016/19, K. 2016/17, par.10, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).; Ayrıca bkz. **GÜNDÜZ/GÜNDÜZ,** s.26.

27 **GÜNDÜZ/GÜNDÜZ,** s.26.

28 **SEVİNÇ,** Ekin: "İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XXIV, S.3, 2020, s.433.

denetlenmesini talep etme hakkı yargılama tamamlandıktan sonra kararın yeniden incelenmesini talep etme imkânı sağlamaktadır.

Ne var ki bu öncelik ilişkisi, iki hak arasındaki bağın niteliği konusundaki tartışmayı ortadan kaldırmamaktadır. İlk bakışta mahkemeye erişim hakkının daha genel bir hak olarak yalnızca ilk derece yargılamasını değil, kanun yolları ekseninde üst mahkemelere başvuruyu da kapsadığı ileri sürülebilir[29]. Bu durumda kanun yollarına başvuru, bağımsız bir hak olarak değil mahkemeye erişim hakkının kapsamı içinde bir güvence olarak konumlanmış olur. Bu yaklaşım benimsendiğinde hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, mahkemeye erişim hakkının özel bir görünümü olarak değerlendirilebilir, hatta "üst mahkemeye erişim hakkı" şeklinde ayrı bir kategori olarak konumlandırılması da mümkündür.

Bu bağlamda AİHM, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye kararında, AİHS'nin 6. maddesinde güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkının, istinaf veya temyiz mahkemesi kurulmasını zorunlu kılmadığını ancak bu mahkemelerin var olması durumunda kanun yolu denetimini de kapsayacağını belirtmiştir[30]. Danıştay da kanun yollarına başvuru imkanının fiilen kullanılamamasını mahkemeye erişim hakkının ihlali olarak nitelendirmiştir[31].

Öte yandan, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının mahkemeye erişim hakkına kıyasla daha özel düzenlemeler gerektirdiği ileri sürülebilir. Bu gereklilik, farklı yargılama türleri göz önünde bulundurulduğunda daha belirgin biçimde ortaya çıkar. Örneğin, mahkûmiyet kararıyla sonuçlanan ceza yargılamalarında verilen hükmün üst yargı mercileri tarafından incelenebilmesi, bu açıdan kritik bir güvence niteliği taşımaktadır.

Yargılama süreçleri ve verilen hükümlerin niteliği göz önünde bulundurulduğunda, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının idari yargı ve hukuk yargısına kıyasla ceza yargısında daha belirleyici bir işlev

---

[29] **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.95.; **KIRAN,** Aleyna: "Mahkemeye Erişim Hakkının Anayasa Mahkemesi Kararları Ekseninde İncelenmesi", Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, 2025, s.13, 32.

[30] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye, 37569/06, par.42.; Ayrıca bkz. **İNCEOĞLU,** Sibel: Adil Yargılanma Hakkı (Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4), 1. Baskı, Ankara 2018, s.23.

[31] Danıştay, 8.D, 23.03.2022, E.2021/2114, K.2022/1978, (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.02.2026).

üstlendiği ileri sürülebilir. Bu itibarla söz konusu hakkın mahkemeye erişim hakkından ayrı tutularak bağımsız biçimde değerlendirilmesi, her yargılama türünün kendine özgü güvence ihtiyaçlarının daha isabetli biçimde karşılanmasına elverişlidir.

Bu yaklaşımın somut bir yansıması olarak hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, Anayasa'nın 36. maddesi ve AİHS'nin 6. maddesi kapsamında değerlendirilmesinin yanı sıra AİHS'nin Ek 7 No'lu Protokolünün 2. maddesinde ceza yargılamaları bakımından ayrıca düzenlenmiştir. "Cezai Konularda İki Dereceli Yargılanma Hakkı" başlıklı bu maddede, cezai bir suçtan mahkûm edilen herkesin mahkûmiyet kararının üst mahkemece yeniden incelenmesini talep etme hakkına sahip olduğu hükme bağlanmıştır[32].

Kanun yolu denetiminin düzenlendiği hukuk sistemlerinde mahkemeye erişim hakkının ilgili kanun yolu denetimini kapsadığının kabulü, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının bağımsız niteliğini yitirmesi anlamına gelebilir. Nitekim Danıştay'ın kanun yollarına başvuru imkânının kullanılamamasını mahkemeye erişim hakkının ihlali olarak nitelendirmesi de bu riski somut biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda AİHM'nin mahkemeye erişim hakkının istinaf veya temyiz mahkemesi varsa kanun yolu denetimini de kapsayacağı yönündeki tespiti aynı kaygıyı güçlendirmektedir[33]. Her yargı türünde kanun yolu denetiminin zorunlu olmadığı ve mahkûmiyet kararlarının ağırlığı nedeniyle daha güçlü bir güvenceye ihtiyaç duyulduğu göz önünde bulundurulduğunda, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının mahkemeye erişim hakkından bağımsız, başlı başına bir hak olarak değerlendirilmesinin daha tutarlı bir yaklaşım olduğu sonucuna ulaşılmaktadır[34].

Bununla birlikte, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının mahkemeye erişim hakkından bağımsız bir hak olarak kabul edilmesine dair argümanın, idari yargıda içtihat düzeyinde henüz karşılık bulmadığı görülmektedir. Bu itibarla söz konusu yaklaşımın, idari yargı açısından teorik düzeyde kaldığı söylenebilir.

---

32 https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (Erişim Tarihi: 21.02.2026)

33 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye, par.42, 37569/06.

34 **İNANÇ,** Hükmün Denetlenmesini Talep Hakkı, s.1304.

III. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKININ SINIRLANDIRILMASI

Anayasa'nın 36. maddesinde, mahkemeye erişim hakkına yönelik bir sınırlama öngörülmemiştir. Ancak bu durum, söz konusu hakkın mutlak bir hak olduğu anlamına gelmez[35]. Mahkemeye erişim hakkı, zamanla değişen ihtiyaçlar doğrultusunda kanun koyucunun takdir yetkisi çerçevesinde biçimlendirilebilecek niteliktedir[36]. Bu bağlamda AİHM, Ashingdane kararında, mahkemeye erişim hakkının özüne dokunulmaksızın, meşru bir amaca dayanması ve bu amaçla orantılı olması koşuluyla sınırlandırılabileceğini belirtmiştir[37].

Mutlak bir hak olmadığından kanun koyucu, belirli hallerde mahkemeye erişim hakkını sınırlandırabilir. Söz konusu sınırlandırma Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca yalnızca kanunla, meşru bir amaca dayanılarak ve ölçülülük ilkesine uygun biçimde gerçekleştirilebilir. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında ölçülülük ilkesi; sınırlamanın amacına ulaşmaya elverişli (elverişlilik), bu amaç bakımından gerekli (gereklilik) ve amaçla orantılı (orantılılık) olmasını gerektiren üç alt ilkeden

---

35 **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.99.; **ERGUN,** Muhammed Kürşad: Türk Anayasa Hukukunda Mahkemeye Erişim Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020, s.59.; Anayasa Mahkemesi, 01.11.2012, E.2010/83, K.2012/169, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

36 **ÇELİK,** Abdullah: Adil Yargılanma Hakkı Rehberi, 1. Baskı, Ankara 2014, s.31.; Anayasa Mahkemesi, 13.11.2014, E.2013/95, K.2014/176, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 14.05.2015, E.2014/177, K.2015/49, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2025).; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Stanev v. Bulgaristan, 36760/06, par.230, (HUDOC, Erişim Tarihi: 19.01.2025).

37 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ashingdane v. Birleşik Krallık, 8225/78, par.57, (HUDOC, Erişim Tarihi: 20.02.2025): *"Certainly, the right of access to the courts is not absolute but may be subject to limitations; these are permitted by implication since the right of access "by its very nature calls for regulation by the State, regulation which may vary in time and in place according to the needs and resources of the community and of individuals" …Nonetheless, the limitations applied must not restrict or reduce the access left to the individual in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired Furthermore, a limitation will not be compatible with Article 6 para. 1 (art. 6-1) if it does not pursue a legitimate aim and if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved."*; Sayılan ölçütler öğretide Ashingdane kriterleri olarak da bilinmektedir. Bkz. **GÖRGÜLÜ ERGENÇ,** Funda: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2021, s.127.

oluşur[38]. AYM içtihatlarında mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılma nedenleri, hukuki işlemlerin sürekli olarak dava tehdidiyle karşı karşıya kalmasının hukuki istikrar ve güvenlik ilkeleriyle bağdaşmaması ile bu ilkelerle hak arama hürriyeti arasında bir denge kurulması zorunluluğu şeklinde ortaya konulmuştur[39].

Mahkemeye erişim hakkı, hak arama hürriyetinin temel bir unsuru olup diğer hak ve özgürlükler için de bir güvence niteliği taşımaktadır. Bu nedenle söz konusu hakkın sınırlandırılmasında dar bir yorum benimsenmesi gerektiği söylenebilir. Nitekim mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırlamanın, hükmün denetlenmesini talep etme hakkı gibi bağlantılı hakları da doğrudan etkileyeceği göz ardı edilmemelidir. Bu hususta AYM, mahkemeye erişim hakkının doğasından kaynaklanan bazı sınırlarının bulunduğunu ve Anayasa'nın başka maddelerine dayanılarak sınırlandırılabileceğini kabul etmiştir[40]. Bununla birlikte yüksek mahkeme, mahkemeye erişim hakkını kapsayan hak arama hürriyetinin demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez unsurlarından biri olduğunu ve herkes için mümkün olan en geniş şekilde güvence altına alınması gerektiğini vurgulamıştır[41].

Mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasının yanı sıra, bu hakkın kullanılmasını engelleyebilecek çeşitli hukuki ve fiili durumlar söz

---

38 **GÖZLER,** Kemal: İdare Hukuku (C.II), 3. Baskı, Bursa 2019, s.588.; **AKYILMAZ,** Bahtiyar/ **SEZGİNER,** Murat/ **KAYA,** Cemil: Türk İdare Hukuku, 17. Baskı, Ankara 2023, s.642.; **GÖZÜBÜYÜK,** A. Şeref/ **TAN,** Turgut: İdare Hukuku (C.I), 14. Baskı, Ankara 2021, s.685.; **GÜNDAY,** Metin: İdare Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2017, s.315.; Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, 16.02.2023, E.2022/104, K.2023/28, par.18, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.01.2025).

39 Anayasa Mahkemesi, 16.02.2023, E.2022/104, K.2023/28, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 01.11.2012, E.2010/83, K.2012/169, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

40 Anayasa Mahkemesi, 01.11.2012, E.2010/83, K.2012/169, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 27.03.2025, E.2024/189, K.2025/83, par.21, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2026).

41 Anayasa Mahkemesi, 01.11.2012, E.2010/83, K.2012/169, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 27.03.2025, E.2024/189, K.2025/83, par.21, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2026).; Bu hususta AİHM'nin de yorumları aynı yöndedir. Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ashingdane v. Birleşik Krallık, 8225/78, par.57, (HUDOC, Erişim Tarihi: 20.02.2025).

konusu olabilir. Hukuki durumlara vekalet ücreti, yargılama harçları ve masrafları, dava açma süresi, parasal sınırlar ve ehliyet; fiili durumlara ise maddi olanaksızlıklar örnek gösterilebilir. Adli yardım, kişinin mahkemeye erişimini engelleyebilecek maddi olanaksızlıkları gidermek amacıyla düzenlenmiş olup yargılama giderlerini karşılama güçlüğü içinde olan kişilere tanınır[42]. Bu çerçevede yargılama giderlerini karşılama imkânından yoksun olan kişilerin adli yardım taleplerinin reddedilmesinin, mahkemeye erişim haklarının ihlaline yol açacağı söylenebilir[43].

Mahkemeye erişim hakkının önündeki hukuki engeller çoğunlukla yargılamaya ilişkin usul kurallarıdır. Burada mahkemeye erişimi engelleyen durum, usul kurallarının kişilerin haktan faydalanmasını zorlaştıracak biçimde düzenlenmesi ya da bu kuralların mahkemelerce katı ve dar yorumlanması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu nedenle usul kurallarının makul sınırlamalar içermesi ve bu kuralların uygulanmasında bir denge gözetilmesi gerekmektedir[44]. Mahkemeler usul kurallarını uygularken aşırı şekilcilikten kaçınmalı öte yandan kanunla öngörülen usul şartlarını işlevsiz kılacak ölçüde esnek de davranmamalıdır[45].

Mahkemelerin usul kurallarına ilişkin yorumları, bu denge çerçevesinde kişilerin mahkemeye erişim hakkından yararlanabilmesinin sınırını doğrudan belirlemektedir. AİHM, Efstathiou ve diğerleri kararında, usul kurallarının hukuki belirlilik ve adaletin sağlanması amacını aşar nitelikte yorumlanarak davanın yetkili mahkeme önünde görülmesine engel teşkil etmesi halinde mahkemeye erişim hakkının ihlal edileceğini belirtmiştir[46].

---

42 **GÖRGÜLÜ ERGENÇ,** s.137.; Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, 08/10/2015, E.2015/36, K.2015/87. (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.01.2025).; **ÇELİK,** s.168.

43 **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.74.; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bakan v. Türkiye, 50939/99, par.77-78, (HUDOC, Erişim Tarihi: 24.02.2025).

44 **İNANÇ,** Mahkemeye Erişim Hakkı, s.74.

45 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Walchli v. Fransa, 35787/03, par.29, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.02.2025): *"Il résulte de ces principes que si le droit d'exercer un recours est bien entendu soumis à des conditions légales, les tribunaux doivent, en appliquant des règles de procédure, éviter à la fois un excès de formalisme qui porterait atteinte à l'équité de la procédure, et une souplesse excessive qui aboutirait à supprimer les conditions de procédure établies par les lois."*; Söz konusu ifadenin AYM tarafından yorumu için bkz. Anayasa Mahkemesi, Kamil Koç Başvurusu, 07.11.2013, 2012/660, par.65, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

46 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Efstathiou ve diğerleri v. Yunanistan, 36998/02, par.24, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.01.2025).

İdari yargıda mahkemeye erişimi sınırlandıran her durumun ele alınması çalışmanın kapsamını genişleteceğinden[47] mahkemeye erişim hakkı kanun yollarına başvurular ekseninde incelenmiştir[48].

IV. KANUN YOLLARINA BAŞVURU ÇERÇEVESİNDE MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKINI SINIRLANDIRAN DURUMLAR

İdari yargıda kanun yollarına başvuru süreçleri incelendiğinde, bu alandaki sınırlamaların hem mahkemeye erişim hakkını hem de hükmün denetlenmesini talep etme hakkını etkilediği görülmektedir. Bu iki hakkın ilişkisi temel alınarak aşağıda kanun yollarına başvuru süreleri, parasal sınırlar ve yargı kararlarının kesin olarak nitelendirilmesi, Anayasa'nın 13. maddesi ve Ashingdane kriterleri çerçevesinde ele alınacaktır.

A. Kanun Yollarına Başvuru Süreleri

Dava açma ve kanun yollarına başvuru süreleri, hukuki belirlilik ve kesinlik ilkelerinin doğal bir sonucudur[49]. İlgili sürelerin mahkemeye erişim hakkını sınırlandırdığı açıktır[50]. Nitekim mevzuatta yer verilen süreler geçtikten sonra yapılan kanun yollarına başvurular ve açılan davalar

---

47 Örneğin, çalışma kapsamında ele alınmayan ivedi yargılama usulü için bkz. **ERGÜN,** Tevfik Burak: "Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü", Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, 2021, 192-223.; Sözlülük usulü ve tanık delili hakkında bkz. **KAPLAN,** Gürsel: "İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.1, 2014, 33-46.; **GÜVEZ,** Adem: "İdari Yargılama Hukukunda Tanık Delili", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.29, S.3, 2021, 2087-2130.

48 Çalışma kapsamına vergi uyuşmazlıkları dahil edilmemiş olup bu hususta bkz. **HAYRULLAHOĞLU,** Betül: "Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Vergi Uyuşmazlıklarının İncelenmesi", Vergi Sorunları Dergisi, C.45, S.402, 2022, 101-115.; **AYDIN,** Alper: "Mahkemeye Erişim Hakkı Işığında Vergi Mahkemelerinde Dava Açma Süreleri", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.34, 2018, 537-585.; **KOÇAK,** Nazım Taha/ **İBİŞ,** Recep: "Vergi Yargılamasında Adil Yargılanma Hakkı", Terazi Hukuk Dergisi, C.9, S.98, 2014, 69-77.

49 **GÖRGÜLÜ ERGENÇ,** s.133.

50 Dava açma süreleri çalışma kapsamında ayrıca incelenmemiş olup bu hususta bkz. **SERTTAŞ,** Seher: "Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Türk İdari Yargılama Hukukunda Dava Açma Süresi", Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.15, 2020, 75-103.; **YILMAZ ÖZEL,** Nurcan: Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri, 1. Baskı, İstanbul 2016.; İdari davalarda "makul süre" için de ayrıca bkz. **KESKİN,** Bayram: "İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

reddedilmektedir. Ancak dava açma veya kanun yollarına başvuru için getirilen sürelerin, mahkemeye erişim hakkını meşru bir amaçla sınırlandırdığı kabul edilmektedir. Zira AİHM, Stubbings ve diğerleri kararında bu sürelerin iki temel amaca hizmet ettiğini vurgulamıştır. Bunlardan ilki olası davalıları eski iddialardan korumak, ikincisi ise uzak geçmişte gerçekleşen olaylara ilişkin güvenilirliğini yitirmiş kanıtlara dayalı kararlardan doğabilecek adaletsizliği önlemektir[51].

Bunun yanı sıra hukuki belirlilik ve istikrar ilkeleri, idari işlemlerin sürekli dava tehdidi altında kalmamasını gerektirmekte; bu durum kanun yollarına başvuruların belirli sürelere tabi kılınmasını zorunlu hale getirmektedir[52]. Nitekim Anayasa'nın 141. maddesinde yargılamaların mümkün olan süratle sonuçlanması gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Bu çerçevede kanun yollarına başvuru sürelerinin sınırlandırılması meşru bir amaç taşımakla birlikte, bu sürelerin ilgililerin mahkemeye erişim hakkını kullanılamaz hale getirecek ölçüde kısa tutulmaması gerekmektedir.

Bu bağlamda mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırlamalar ölçülü olmalıdır. Söz konusu süreler, dava açmayı veya kanun yollarına başvuruyu imkânsız kılacak ölçüde kısa olmamalı; idari işlemleri sürekli dava tehdidi altında bırakacak ölçüde uzun da tutulmamalıdır. Bu koşulların gerçekleşmediği ve süreye dair şartların açıkça hukuka aykırı biçimde yanlış uygulanmadığı ya da yanlış hesaplanmadığı durumlarda AYM, dava açma veya kanun yollarına başvuru sürelerinin mahkemeye erişim hakkını ihlal etmeyeceğini ifade etmiştir:

> *"Mahkemeye erişim hakkı adil yargılanma hakkının en temel unsurlarından biridir. Mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkânsız hale getiren uygulamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir. Bununla birlikte dava açma ya da kanun yollarına başvuru için belli sürelerin öngörülmesi, bu süreler dava açmayı imkânsız kılacak ölçüde kısa olmadıkça hukuki belirlilik ilkesinin bir*

Kararları Işığında İncelenmesi", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.2, 2018, 391-414.

[51] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Stubbings ve diğerleri v. Birleşik Krallık, 22083/93, par.51, (HUDOC, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

[52] Anayasa Mahkemesi, İsmail Arpacı Başvurusu (2), 02.06.2020, 2017/18654, par.26, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, Ertuğrul Dalbaş Başvurusu, 25.10.2017, 2014/7805, par.59, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

gereğidir ve mahkemeye erişim hakkına aykırılık oluşturmaz. Ne var ki, öngörülen süre koşullarının açıkça hukuka aykırı olarak yanlış uygulanması ya da yanlış hesaplanması nedeniyle kişiler dava açma ya da kanun yollarına başvuru hakkını kullanamamışsa mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini kabul etmek gerekir[53]."

Mahkemeye erişim hakkını ihlal eden başlıca durumlar şunlardır: dava açma veya kanun yollarına başvuru sürelerinin çok kısa tutulması[54], mahkemelerce başlangıç tarihlerinin yanlış tespit edilmesi[55], somut olayın

---

[53] Anayasa Mahkemesi, Remzi Durmaz Başvurusu, 02.10.2013, 2013/1718, par.27, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 13.01.2025).; Benzer yönde bkz. Anayasa Mahkemesi, Kamil Koç Başvurusu, 07.11.2013, 2012/660, par.59, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).; Ayrıca Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Osu v İtalya, 36534/97, par.36-40, (HUDOC, Erişim Tarihi: 06.02.2025).

[54] Anayasa Mahkemesi, Yaşar Çoban Başvurusu, 25.7.2017, 2014/6673, par.65, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025): *"Hukuki güvenlik ve istikrarın sağlanması bakımından dava açma hakkının belli bir süreyle sınırlandırılması tek başına mahkemeye erişim hakkını ihlal etmemekte ise de öngörülen sürenin makul olması, diğer bir ifadeyle haktan yararlanılmayı imkânsız kılacak veya aşırı derecede zorlaştıracak derecede kısa olmaması gerekir. Dava açma süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken dava ile elde edilecek hakkın niteliği, davanın konusu ve kişinin dava hakkının doğduğunu öğrenme imkânına sahip olup olmadığı gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Öngörülen sürenin; dava açmak için gerekli araştırma ve hazırlıkların yapılmasına, gerekiyorsa hukuki ve teknik yardım alınmasına yetecek ve hakkın önemiyle orantılı bir uzunlukta olmaması durumunda ölçüsüz olduğu söylenebilir."*

[55] Anayasa Mahkemesi, Ahmet Yıldırım Başvurusu, 20.09.2017, 2014/18135, par.46, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025): *"İdarenin birtakım işlemler tesis etmek veya eylemlerde bulunmak suretiyle yürüttüğü kamu hizmetlerinin düzenliliğini ve sürekliliğini sağlamak amacıyla getirilen dava açma süresinin hangi tarihte başlayacağını belirlemek ve mevzuatı bu yönüyle yorumlamak görevi esasen derece mahkemelerine aittir. Bireysel başvuruda ikincillik ilkesi gereği, dava açma süresinin başlatılacağı tarihin belirlenmesi noktasında Anayasa Mahkemesinin bir görevi bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesinin bu hususta üstleneceği rol, dava açma süresinin hangi tarihten itibaren başlatılması gerektiğiyle ilgili derece mahkemelerinin yorumlarının mahkemeye erişim hakkına etkisini somut olayın koşulları ışığında incelemektir."*; AİHM, dava açma sürelerine dair mevzuatın açık ve tereddüde yer vermeyecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini, aksi halde mahkemeye erişim hakkından tam olarak yararlanılamayacağını ifade etmiştir. Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, De Geouffre de la Pradelle v. Fransa, 12964/87, par.35, (HUDOC, Erişim Tarihi: 16.01.2025).; Benzer yönde bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Eşim v. Türkiye, 59601/09, par.26, (HUDOC, Erişim Tarihi: 08.02.2025).

koşulları gözetilmeksizin aşırı şekilci biçimde yorumlanması[56] ve sürelerle ilgili yoruma açık kuralların mahkemeye erişimi engelleyecek biçimde dar yorumlanması[57]. Söz konusu ihlallerde ortak olan husus, sorunun sürelerin kendisinden değil mahkemelerin bunlara yönelik yorumlarından kaynaklanmasıdır. Dolayısıyla sorunun mevzuat düzeyinde değil uygulama düzeyinde ortaya çıktığı görülmektedir.

B. Parasal Sınırlar ve Uygulanma Tarihleri

Parasal sınırlar, mevzuatta kanun yolu başvurularını doğrudan şekillendirerek hükmün denetlenmesini talep etme hakkını yakından ilgilendiren bir meseledir[58]. Kanun koyucu, istinaf ve temyiz yoluna gidilebilecek uyuşmazlıkları belirleme ve parasal sınıra tabi kılma konusunda

---

[56] Anayasa Mahkemesi, Ahmet Yıldırım Başvurusu, 20.09.2017, 2014/18135, par.56, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025): *"Bu durumda AYİM'in, başvurucunun uğradığını ileri sürdüğü zararı öğrendiği veya öğrenmesi gerektiği tarih hakkında somut olayın özel koşullarında bir araştırma yapmaksızın dava açma süresinin, uğranıldığı ileri sürülen zararın öğrenilmesine imkân tanımayan ve başvurucunun bilgisi dışında gerçekleşen sağlık raporunun onay tarihinden itibaren başlatılması gerektiğiyle ilgili kategorik yorumunun dava açılmasını aşırı derecede zorlaştıracak nitelikte katı bir yorum olduğu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu yorumdan hareketle davanın süre aşımından reddedilmesi suretiyle başvurucunun mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahalenin ölçüsüz olduğu sonucuna varılmıştır."*

[57] Anayasa Mahkemesi, Ayhan Kılıçoğlu Başvurusu, 24.01.2018, 2014/14426 , par.29, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 02.02.2025): *"Süre koşulu gibi dava açmaya ilişkin usul koşulları birden fazla yoruma neden olabilecek nitelikte ise mahkemeye erişim hakkı kapsamında o yorumlardan birinin davayı açmak isteyen kişileri engelleyecek şekilde katı bir şekilde kullanılmaması veya söz konusu koşulların katı bir uygulamaya tabi olmaması gerekir."*; Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, Songül Akça ve diğerleri Başvurusu, 19.07.2018, 2015/2401, par.46, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.01.2025).; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, BĚLEŠ ve diğerleri v. Çek Cumhuriyeti, 47273/99, par.51, (HUDOC, Erişim Tarihi: 09.01.2025).; Ayrıca bkz. **GÖRGÜLÜ ERGENÇ,** s.134.

[58] **YILMAZ,** Serdar: "İdari Yargıda 'Parasal Sınırlar'ın Konu ve Zaman Bakımından Uygulanması Sorunu." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.72, S.4, 2023, s.1909.; **ULUSOY,** Temyiz Parasal Sınırı, s.21.; **YILDIZ,** Hilal: "Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Parasal Sınırların Değerlendirilmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.168, 2023, s.207.; Parasal sınırlara yönelik ayrıca bkz. **ÇAPTUĞ DİLEK,** Mehpare: "Güncel Değişiklikler Işığında İdari Yargıda Olağan Kanun Yollarına Başvuru İçin Öngörülen Parasal Sınır Kriterinin Değerlendirilmesi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.19, S.222, 2024, 989-1017.; **KARAKUŞ IŞIK,** Zehra: "İdari Yargıda Olağan Kanun Yollarına Getirilen Kanuni Sınırlar ve Kanuni Sınırların Anayasaya Aykırılığı", Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.28, S.2, 2024, 545-588.

takdir yetkisine sahiptir. Ancak söz konusu düzenlemeler mahkemeye erişim hakkını kullanılamaz hale getirmemelidir[59]. Nitekim parasal sınırların geniş yorumlanması, kanun yolu dışında kalan uyuşmazlıkların kapsamını genişleteceğinden hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlandıracaktır[60]. Bu durumu önlemek amacıyla parasal sınırlara dair mevzuatın hukuki öngörülebilirlik ilkesine uygun biçimde düzenlenmesi gerekmektedir[61].

AİHM, temyize başvurularda yasal bir dava değeri (ratione valoris) sınırı konulmasının, yüksek mahkemelerin yalnızca belli bir öneme sahip davalarla ilgilenmesi fikriyle bağdaştığını ve makul bir usul şartı olduğunu belirtmiştir. AİHM'ye göre bu sınırlama, mahkemeye erişim hakkına yönelik ölçüsüz bir müdahale niteliği taşımamaktadır[62].

AİHM, parasal sınırın öngörülebilir olması gerektiğini belirtmiş; yargılama sürecindeki hatalardan kaynaklanan sonuçların devlete mi yoksa davacıya mı yükleneceği ile bu sınırlamanın aşırı şekilcilik teşkil edip etmediği hususlarını da değerlendirmiştir[63]. Bu çerçevede, kanun yollarına başvurular için getirilen parasal sınırların meşru bir amacı bulunduğu, ölçülü olduğu ve mahkemeye erişim hakkının özüne dokunmadığı sürece hukuka uygun bir sınırlama teşkil edeceği söylenebilir[64].

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun (İYUK) kanun yollarına başvuruda parasal sınırlara dair hükümlerinin hukuki öngörülebilirlik ilkesine uygun ve tutarlı olup olmadığı meselesi, özellikle bu sınırların zaman yönünden uygulanması bakımından, yakın zamana kadar tartışmalı niteliğini korumuştur[65]. Zira önceden kanunun ek 1. maddesinde düzenlenen parasal sınırların her yıl yeniden değerleme oranında artırılmasında hangi tarihin esas alınacağı açıkça düzenlenmemişti. Bu durumun

---

59 **USTA,** s.257.

60 **YILMAZ,** s.1926.

61 Ibid. s.1927.; Anayasa Mahkemesi, Marka Madeni Yağ Sanayi Ticaret Ltd. Şti. Başvurusu, 20.10.2020, 2018/20215, par.30-31, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 08.01.2025).

62 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Zubac v. Hırvatistan, 40160/12, par.73,83,84,85,125, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

63 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Zubac v. Hırvatistan, 40160/12, par.85, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

64 **YILDIZ,** 208.

65 **YILMAZ,** s.1909.

kanunilik şartını karşılamadığı ve parasal sınırların zaman yönünden uygulanmasında belirsizliklere yol açabileceği söylenebilir[66]. Nitekim açıldığı yıl karara bağlanmayan bir davada, kanun yollarına başvuru için hangi tarihin esas alınacağı bilinemeyecektir. Dolayısıyla, açıldığı tarihte parasal sınırları karşıladığından kanun yolu açık olan bir dava, aynı yıl içinde karara bağlanmaması durumunda gelecek yıl kanun yollarına başvuru yönünden "kesin" nitelik kazanabilecektir[67].

Mevzuattaki değişikliklerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle eski içtihadın ele alınması gerekmektedir. Parasal sınırların uygulanma tarihi yönünden yerleşik içtihat, istinaf için ilk derece mahkemelerinin, temyiz için de bölge idare mahkemelerinin karar tarihinin esas alınması gerektiği yönündeydi[68]. Öte yandan Yılmaz'ın da dikkat çektiği üzere

---

66 Ibid. s.1909.; Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.15, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025): *"Kurala konu parasal sınırın her yıl yeniden değerleme oranına göre güncellenmesi nedeniyle işlem veya eylem tarihi, idareye başvuru tarihi, dava tarihi, ilk derece mahkemesi karar tarihi veya istinaf merciinin karar tarihi itibarıyla farklı aşamalarda farklı şekillerde uygulanması söz konusu olabilir."*; Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, par.15, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).

67 **YILMAZ,** s.1976.; Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.15, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025): *"Ayrıca idari yargılamada kanun yollarını düzenleyen 6/1/1982 tarihli ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 6/1/1982 tarihli ve 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun veya 2577 sayılı Kanun'da da bölge idare mahkemesi kararlarına karşı temyiz başvurusunda bulunmak için geçerli parasal sınır belirlenirken anılan tarihlerden hangisinin dikkate alınacağı hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle yargılama süreçlerinden dolayı daha önce temyize tabi olan bir karar, bölge idare mahkemesinin karar tarihi itibarıyla kesin olabilir."*; Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, par.15, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).

68 Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.6-7, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025): *"2577 sayılı Kanun'da itiraz konusu kurala konu parasal değerin hangi an itibarıyla esas alınacağı konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Danıştay içtihatları uyarınca söz konusu parasal sınır bölge idare mahkemesinin karar tarihi itibarıyla esas alınmakta olup bölge idare mahkemesinin karar tarihine göre bu kararın temyize tabi olup olmadığı tespit edilmektedir. (2. D., E.2022/3256, K.2022/6511, 14/12/2022; 3. D., E.2023/118, K.2023/27, 23/1/2023; 4. D., E.2022/2418, K.2022/2219, 6/4/2022; 6. D., E.2023/565, K.2023/1983, 23/2/2023; 7. D., E.2023/646, K.2023/1081, 27/2/2023; 8. D., E.2021/2423, K.2022/7502, 9/2/2022; 9. D., E.2022/3569, K.2022/4809, 13/10/2022; 10. D., E.2023/486, K.2023/416, 9/2/2023; 14. D., E.2018/301, K.2018/1686, 20/3/2018)."*; Ayrıca bkz. Danıştay, 10. D, 07.07.2021, E.2021/3219, K.2021/3900, (Lexpera, Erişim Tarihi: 11.02.2025).

İYUK'da yer verilen düzenlemelerin lafzı, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ve 2576 sayılı Kanundan farklı olarak ilgili parasal sınırların uygulanmasında dava açma tarihinin de esas alınmasına imkan tanımaktadır[69]. Bununla birlikte içtihatlarda karar tarihinin esas alınması tercih edilmiştir[70]. Bu durumda, davanın açılmasından karara kadar geçen sürede, her yıl yeniden değerleme oranına göre artırılan parasal sınırların değişmesi, kanun yollarına başvuru yönünden hukuki belirliliği zedeleyecek ve mahkemeye erişim hakkını ihlal edecektir[71].

Norm denetimi kararlarıyla AYM, istinaf ve temyize dair parasal sınırlar ile bu sınırların her yıl yeniden değerleme oranına göre artırılmasına yönelik düzenlemelerin[72] iptaline karar vermiştir[73]. Yüksek mahkeme bir kararında, söz konusu düzenlemelerin hangi tarihteki parasal sınırın uygulanacağını açıkça belirtmediğinden kanunilik şartını taşımadığını ifade etmiştir[74]. Yılmaz'ın da belirttiği üzere bu tutum, istinaf ve temyize başvurularda parasal sınır öngörülmesine ilişkin bir itiraz içermemektedir. Yüksek mahkeme, ilgili parasal sınırların açık bir biçimde, hukuki öngörülebilirliğe uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir[75].

AYM kararından, istinaf sınırının üzerinde ancak temyiz sınırının altında kalan uyuşmazlıkların parasal değeri bakımından önemsiz kabul edilemeyeceği sonucu çıkarılabilir. Aksi halde bu uyuşmazlıklarda davacı aleyhindeki ilk karar bölge idare mahkemesince temyiz yolu kapalı olarak verildiğinde, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ölçüsüz

---

69 **YILMAZ,** s.1977.; Ayrıca bkz. **KAPLAN,** Gürsel: İdari Yargılama Hukuku, 9. Baskı, Bursa 2023, s.547.

70 İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, 9. İDD, 06.07.2020, E.2020/682, K.2020/656, (Lexpera, Erişim Tarihi: 13.02.2025).; Danıştay, 13. D, 19.04.2022, E.2022/1818, K.2022/1702, (Lexpera, Erişim Tarihi: 11.02.2025).; Danıştay, 8. D, 09.12.2022, E.2021/2423, K.2022/7502, (Lexpera, Erişim Tarihi: 12.02.2025).; **YILMAZ,** s.1977.

71 **YILMAZ,** s.1977.

72 Bkz. İdari Yargılama Usulü Kanunu Madde 45/1(ikinci cümle), Madde 46/1-b ve Ek Madde 1.

73 Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, par.15-16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).; Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.22-23, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

74 Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, par.15-16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).

75 **YILMAZ,** s.1980.; Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, par.15-16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).

biçimde sınırlandırılması sonucu doğabilir[76]. Yüksek mahkemenin bu tutumu, hukuki öngörülebilirlik ilkesi bakımından değerlendirildiğinde, parasal sınırın davanın açıldığı tarih itibarıyla belirlenmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir[77].

AYM'nin yukarıda değinilen iptal kararlarından sonra mevzuatta çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Kanunun güncel halinde, İYUK Ek Madde 1'de yer alan *"…45 inci ve 46 ncı maddeler uyarınca istinaf veya temyiz yoluna başvurulabilecek kararların belirlenmesinde ise ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesince nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır esas alınır. Ancak nihai karar tarihinden sonra parasal sınırlarda meydana gelen artış, bölge idare mahkemesinin kaldırma veya Danıştayın bozma kararı üzerine yeniden bakılan davalarda uygulanmaz."* hükmü, parasal sınırların uygulanmasında esas alınacak tarihi açıkça belirtmiş olması itibarıyla kanunilik ilkesinin gereklerini karşılamaktadır[78]. Bununla birlikte ilgili düzenleme, eski içtihadı mevzuata yansıtmaktan öteye geçememekte; bu yönüyle AYM'nin iptal kararlarındaki gerekçeleri karşısında yetersiz kalmaktadır. Ayrıca açıldığı yıl içinde sonuçlandırılamayan davalarda, kanun yollarına başvuru için öngörülen parasal sınırlar hukuki öngörülebilirlik ilkesini karşılamamaktadır[79]. Zira bir dava, açıldığı yıl kanun yollarına başvuru için öngörülen parasal sınırı karşılıyor olsa bile sonraki yıl karara bağlanması halinde yeniden değerleme oranında artırılan yeni sınırın altında kalabilir. Bu durumda dava, kanun yollarına başvuru bakımından "kesin" nitelik kazanmaktadır[80].

---

[76] Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, par.15-16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).; Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.22-23, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).; AYM bir başka kararında ise; temel hak ve özgürlüklere ilişkin kararların, ilgili yargı kolundaki en üst derece mahkemesi tarafından verilmemesi durumunda söz konusu kararlara karşı bir başvuru yolu öngörülmemesi halinde mahkemeye erişim hakkının ihlal edileceğini ifade etmiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi, 20.07.2022, E.2022/48, K.2022/93, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 04.02.2025).

[77] **YILMAZ,** s.1980.

[78] 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu. 20.01.1982 tarih ve 17580 sayılı T.C. Resmi Gazete. Bkz. Ek Madde 1.

[79] **YILMAZ,** s.1982.

[80] Parasal sınırların her yıl artırılmasının görülmekte olan idari davalara etkisi hakkında ayrıca bkz. **SÖYLER,** Yasin/ **YILMAZ,** Muhammet: "Temyiz Kanun Yolunda

Yılmaz'ın belirttiği üzere iptal kararı öncesindeki sorun mevcut düzenlemede de sürmekte ve mahkemeye erişim hakkını sınırlandırmaya devam etmektedir[81]. Öte yandan, kanun yollarına başvurularda davanın açıldığı tarihin esas alınmasının hukuki öngörülebilirliği güvence altına alacağı ve bu yolla adil yargılanma hakkını pekiştireceği söylenebilir. Nitekim AYM'nin iptal kararı da bu bağlamda, davanın açıldığı tarihin esas alınması gerektiği yönünde yorumlanmaya elverişlidir[82].

Anılan düzenlemenin ardından İstanbul 13. İdare Mahkemesi, İYUK Ek Madde 1'de yer alan *"…ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesince nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır esas alınır."* ifadesinin, Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı olduğu iddiasıyla iptali için AYM'ye başvurmuştur[83]. AYM, *"kanun yollarına başvuru açısından geçerli olan parasal sınır enflasyona göre güncellenirken dava konusu değer enflasyonun etkilerinden arındırılma(dığını)"* ifade etmiştir[84]. Bu bağlamda dava açıldığında geçerli parasal sınırlara göre kanun yollarına başvurulabilen kararlar, yargılamanın uzaması halinde nihai kararın verildiği tarihte artırılmış parasal sınırın altında kalarak kanun yolu başvurularının kapsamı dışına çıkabilmektedir. Sonuç olarak yüksek mahkeme, İYUK Ek Madde 1'de yer alan söz konusu ifadeyi, bu düzenlemeyle hükmün denetlenmesini talep etme hakkına getirilen sınırlamanın orantısız ve ölçüsüz olduğu gerekçesiyle Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırı bularak iptal etmiştir[85].

Parasal sınırların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin buraya kadar değinilen gelişmeler, AYM'nin bu kararındaki tespitlerle örtüşmektedir. Zira kanun yollarına başvuru için nihai karar tarihindeki parasal sınırın esas alınması, dava açılırken kanun yollarına başvurulup başvurulamayacağının bilinememesi sonucunu doğurduğundan hukuki ön-

---

Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan İdari Davalara Etkisi", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.29, S.3, 2021, 2131-2168.

81 **YILMAZ,** s.1982.

82 Ibid. s.1980.

83 Anayasa Mahkemesi, 11.02.2025, E.2025/39, K.2025/35, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.03.2025).

84 Anayasa Mahkemesi, 11.02.2025, E.2025/39, K.2025/35, par.18, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.03.2025).

85 Anayasa Mahkemesi, 11.02.2025, E.2025/39, K.2025/35, par.17-18, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.03.2025).

görülebilirlik ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu durumun hükmün denetlenmesini talep etme hakkına ölçüsüz bir sınırlama teşkil ettiği söylenebilir.

AYM, istinaf sınırını aşan ancak temyiz sınırının altında kalan uyuşmazlıkların parasal değeri itibarıyla önemsiz sayılamayacağını, davacı aleyhindeki ilk kararın bölge idare mahkemesince temyiz yolu kapalı olarak verilmesinin hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlaline yol açtığını da vurgulamıştır[86]. Nitekim ilk derece mahkemesi kararının kaldırılarak istinaf yolunda davacı hakkında yeniden hüküm verilmesi ve bu hükmün temyize taşınamaması, davacıya aşırı külfet yüklemekte ve bu kararların parasal değeri itibarıyla önemsiz sayılması sonucunu doğurmaktadır[87].

AYM, böyle bir durumda *"Danıştayın iş yükünün azaltılması amacı ile davacıların hükmün denetlenmesini talep etme haklarını kullanmadaki menfaatleri arasındaki denge(nin) davacılar aleyhine"* bozulacağını belirtmiştir[88]. Bu kararın ardından İYUK'un 46. maddesinin birinci fıkrasına eklenen "c" bendiyle temyiz yolu açık olan uyuşmazlıkların kapsamı genişletilmiş; buna göre *"Konusu iki yüz yetmiş bin Türk lirasını aşıp dokuz yüz yirmi bin Türk lirasını aşmayan; vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan ve istinaf kanun yolu incelemesinde kaldırma kararı üzerine yeniden karar verilen davalar"* da temyiz yolu açık uyuşmazlıklar arasına eklenmiştir. Bu düzenlemeyle, idari yargıda hükmün denetlenmesini talep etme hakkının kapsamı belirgin ölçüde genişletilmiştir[89].

C. Parasal Değerin Belirlenmesi

İdari yargıda kanun yollarına başvurular için öngörülen parasal sınırlar bakımından İYUK, HMK'nın[90] aksine hangi parasal değerlerin esas

---

[86] Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.22-23, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

[87] Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.23, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

[88] Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.23, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

[89] Yılmaz, AYM'nin bu hususta ki içtihadının, temyiz yolu kapalı bütün durumlarda uygulanabileceğini ve idari yargıda kanun yollarının, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının kullanımını kolaylaştıracak şekilde yeniden kurgulanmasını gerektireceğini ifade etmiştir. Bkz. **YILMAZ,** s.1986.

[90] Bkz. HMK madde 341 ve 362.

alınacağına dair açık bir düzenleme içermemektedir. Bu eksiklik nedeniyle kanun yollarına başvuruda esas alınacak parasal değere ilişkin farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Bir görüş HMK'da yer alan düzenlemelere benzer şekilde kanun yollarına başvurularda esastan karara bağlanan davalarda mahkemece hükmedilen miktarın, usulden karara bağlanan davalarda ise dilekçede talep edilen miktarın esas alınması gerektiğini ifade etmektedir[91]. Buna karşılık ikinci görüş, esastan veya usulden karara bağlanma ayrımı gözetilmeksizin davacının talep ettiği miktarın esas alınması gerektiğini öne sürmektedir[92].

İYUK'da bu konuda açık bir düzenleme bulunmadığından, davacının dava açarken hangi miktarın esas alınacağını önceden bilmesi mümkün değildir. Bu belirsizliğin giderilmesi için mevzuatta açık bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Söz konusu görüşlerin hükmün denetlenmesini talep etme hakkı bakımından farklı sonuçlar doğurduğu göz önünde bulundurulduğunda bu gereklilik daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır.

Davacının talep ettiği miktar esas alındığında, yüksek yargılama giderlerini göze alan davacı parasal sınırı aşarak kanun yollarına başvurabilir. Bu yöntem, mahkemece hükmedilen miktarın esas alınmasına kıyasla kanun yollarına başvuruyu daha etkin kılmaktadır.

Davacının talebi yerine hükmedilen miktarın esas alınması hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlandırmaktadır[93]. Nitekim mahkemece hükmedilen miktarın esas alınması, davanın reddi kararlarında hükmedilecek bir miktar bulunmayacağından davacının kanun yollarına başvurabilmesini engellemektedir[94]. Bunun yanı sıra kısmen kabul-kısmen ret kararlarında hükmedilen miktarın düşük kalması kanun yollarına başvuruyu güçleştirmekte; davacının talebinin esas alınması bu durumu ortadan kaldırmaktadır[95].

---

91 **KAPLAN,** İdari Yargılama, s.546.

92 **ULUSOY**, Ali D.: Türk İdare Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2024, s.869.; **KARAKUŞ IŞIK,** s.570.

93 **YILMAZ,** s.1962.

94 Ibid. s.1962.

95 Ibid. s.1962.

Yılmaz'ın da belirttiği üzere İYUK'da kanun yollarına başvuruda geçerli parasal değerin belirlenmesine dair açık bir hüküm bulunmadığından, bu belirsizliğin hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlar biçimde yorumlanmaması gerektiği söylenebilir[96]. Her ne kadar davacının talebinin esas alınması parasal sınırı işlevsiz kılma riskini barındırsa da mevcut belirsizliğin bu hakkı sınırlandırıcı biçimde yorumlanması daha ağır bir sorun oluşturmaktadır. Bu doğrultuda İYUK'a, hukuki öngörülebilirlik ve ölçülülük ilkeleriyle uyumlu olacak biçimde, kanun yollarına başvurularda davacının talep ettiği miktarın esas alınacağını açıkça düzenleyen bir hüküm eklenmesi gerekmektedir.

D. Yargı Kararlarının Mevzuatta Kesin Olarak Nitelendirilmesi

Her karara karşı kanun yoluna başvurulabilmesi bu yolu işlemez kılacağından, yalnızca belirli nitelikteki kararların kanun yolu denetimine tabi tutulması gerektiği söylenebilir[97]. Bu belirleme kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında olmakla birlikte, bu yetkinin *"uyuşmazlıkların niteliklerini gözeterek, Anayasa'daki yargı ile ilgili temel ilkelere ve güvence kurallarına aykırı bulunmamak şartı ile[98]"* kullanılması gerekmektedir.

Bazı yargı kararlarının kanun yolu denetiminin dışında bırakılması hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlandırdığından, bu tür düzenlemelerin Anayasa'nın 13. maddesi ve Ashingdane kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sınırlamaların kapsamı ise mevzuatın lafzından doğrudan tespit edilebilir niteliktedir.

Hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik sınırlamaların meşru amaçlarla getirilmesi, ölçülü olması ve hakkın özüne dokunmaması gerekmektedir[99]. Anayasa'nın 141. maddesinde düzenlenen usul ekonomisi ve makul sürede yargılanma ilkeleri, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının sınırlandırılmasına anayasal zemin sağlamaktadır.

---

96 Ibid. s.1962.

97 Anayasa Mahkemesi, 16.03.2016, E.2016/19, K. 2016/17, par.10, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

98 Anayasa Mahkemesi, 16.03.2016, E.2016/19, K. 2016/17, par.11, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

99 Bkz. Ashingdane kriterleri. Dipnot 37.

AYM, adı geçen ilkeler bakımından önemsiz nitelikteki mahkeme kararlarının kanun yolu denetiminin dışında bırakılmasının, hükmün denetlenmesini talep etme hakkını ihlal etmeyeceğini ifade etmiştir[100].

Mevzuatta çeşitli yargı kararları kanun yolu denetimi dışında bırakılabildiği gibi mahkemeler de bazı kararlarını kanun yollarına başvuru bakımından "kesin" olarak verebilmektedir. Her iki durumda da hükmün denetlenmesini talep etme hakkının sınırlandırıldığı açıktır. Ancak mahkemelerin kesin nitelendirmesi bu hakkı ortadan kaldırmamaktadır[101].

AYM, mahkemelerin "kesin" nitelendirmesinin kanun yolu denetimine konu edilebileceğini ifade etmiştir[102]. Yüksek mahkeme bir kararında, istinaf incelemesi sonucunda "kesin" olarak verilen kararlar için istinaf merciinin kesin nitelendirmesinin kanun yolu denetimine konu edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle nitelendirmeyi kanun yollarına taşımadan yapılan bireysel başvuru, *"başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez"* bulunmuştur[103].

Güncel içtihat niteliği taşıması nedeniyle AYM'nin İYUK'un 45. maddesinin altıncı fıkrası kapsamında *"istinaf başvurusunun kısmen veya tümden kabulü hali"* yönünden verdiği iptal kararı bu bağlamda incelenecektir[104]. Altıncı fıkranın birinci cümlesi *"Bölge idare mahkemelerinin 46 ncı maddeye göre temyize açık olmayan kararları kesindir."* biçimindedir; ilgili yönden bu cümlenin iptali talep edilmiştir. Kararda İYUK'un 46. maddesiyle hükmün denetlenmesini talep etme hakkına getirilen sınırlandırmanın, Anayasa'nın 13. maddesine uygunluğu ele alınmıştır.

---

100 Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, par.22, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, 16.02.2023, E.2022/135, K.2023/30, par.30,36, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 03.01.2025).

101 Anayasa Mahkemesi, Umut Öztürk Başvurusu, 29.09.2021, 2017/37079, par.35, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 04.01.2025).

102 Anayasa Mahkemesi, Ümit Durak Özdemir Başvurusu, 24.01.2024, 2019/30047, par.13, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 12.01.2025).

103 Anayasa Mahkemesi, Tolga Güner Başvurusu, 24.10.2024, 2021/15546, par.13,16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).; Anayasa Mahkemesi, Umut Öztürk Başvurusu, 29.09.2021, 2017/37079, par.36, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 04.01.2025).

104 Anayasa Mahkemesi, 27.03.2025, E.2024/189, K.2025/83, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2026).

AYM bölge idare mahkemelerinin bazı kararlarına "kesin" olma niteliği tanınmasının ve bu kararlara karşı temyiz yolunun kapatılmasının, usul ekonomisi ve makul sürede yargılanma ilkeleri doğrultusunda alınan tedbirler olduğunu kabul etmiştir[105]. Bununla birlikte söz konusu düzenleme, İYUK'un 46. maddesinin kapsamı dışındaki uyuşmazlıklarda tüm bölge idare mahkemesi kararlarını kesin nitelikte kılmaktadır. Dolayısıyla kişinin taraf olduğu uyuşmazlıkta aleyhindeki ilk kararın bölge idare mahkemesince verilmesi durumunda temyize başvurulamamaktadır. AYM, bu durumun hükmün denetlenmesini talep etme hakkına ölçüsüz bir sınırlandırma getirdiği sonucuna varmıştır[106].

Söz konusu karar, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının kapsamını genişletmesi bakımından emsal niteliği taşımaktadır. İptal edilen hüküm, İYUK'un 46. maddesi dışında kalan uyuşmazlıklarda bölge idare mahkemesi istinaf başvurusunu kabul ederek esasa ilişkin karar verdiğinde temyiz denetimini kapatmaktayken iptal kararıyla bu uyuşmazlıklarda temyiz yolu açılmıştır.

Davaya konu düzenlemenin Danıştay'ın iş yükünü azaltmak amacıyla getirildiği değerlendirilmektedir. Ancak bu amaca yönelik düzenleme ölçülülük ilkesini karşılamamaktadır. Nitekim bu amaçla 46. madde kapsamı dışındaki uyuşmazlıkları kanun yolu denetimi dışında bırakmanın zorunlu ve orantılı bir müdahale niteliği taşıdığını kabul etmek mümkün görünmemektedir. Söz konusu iptal kararı, idari yargıda kanun yolu denetiminin kapsamını belirlemede hükmün denetlenmesini talep etme hakkını güvence altına alan önemli bir ölçüt ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Adil yargılanma hakkının uygulanabilmesi için öncelikle kişilerin tarafı oldukları uyuşmazlıkları mahkeme önüne taşıyabilmesi gerekmektedir. Uyuşmazlık mahkeme önüne taşınmadan "adil" bir yargılanmadan söz edilemeyeceğinden, mahkemeye erişim hakkı adil yargılanma hakkının ön koşulu niteliğindedir. Adil yargılanma hakkının gereklerine uygun yürütülen bir yargılama da hatalı ya da hukuka aykırı kararlarla sonuçlanabilir. Bu nedenle kişilerin haklarında verilen kararların üst yargı

---

105 Anayasa Mahkemesi, 27.03.2025, E.2024/189, K.2025/83, par.25, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2026).

106 Anayasa Mahkemesi, 27.03.2025, E.2024/189, K.2025/83, par. 28-30, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2026).

mercilerince denetlenmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Söz konusu hak öğreti ve içtihatlarda "hükmün denetlenmesini talep etme hakkı" olarak ifade edilmiştir. Mahkemeye erişim hakkı ve hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti kapsamında yer almaktadır. Bu hakların idari yargıdaki kanun yolu sınırlamalarıyla nasıl dengeleneceği ise incelenen içtihat çerçevesinde belirginleşmektedir.

Yargılama sürecinde mahkemeye erişim hakkı, hükmün denetlenmesini talep etme hakkından önce gelmektedir. Zira tarafı olduğu uyuşmazlığı mahkeme önüne taşıyamayan kişilerin kanun yolu başvurusunda bulunması mümkün değildir. Ayrıca mahkemeye erişim hakkı, kanun koyucuyu doğrudan istinaf ve temyiz yolu düzenlemeye zorlamamaktadır. Ancak mevcut kanun yolları varsa, bu başvurularda da adil yargılanma hakkının gereklerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlandıran durumların mahkemeye erişim hakkını da dolaylı olarak sınırlandırdığı görülmektedir. Bu ilişki iki hakkın birbirinden bağımsız değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu doğurmaktadır. Bununla birlikte hükmün denetlenmesini talep etme hakkının mahkemeye erişim hakkından bağımsız bir hak olduğuna dair bu sav, idari yargıda henüz yerleşik bir içtihat zeminine sahip değildir.

Bu hakların sınırlandırılması meselesi ele alındığında, mahkemeye erişim ve hükmün denetlenmesini talep etme haklarının, mutlak haklar olmayıp Anayasa'nın 13. maddesine göre meşru bir amaçla ve ölçülü biçimde yalnızca kanunla sınırlandırılabileceği görülmektedir. AİHM'nin Ashingdane kararında belirttiği kriterlere göre, ilgili haklar özüne dokunulmadan, meşru bir amaçla ve bu amaçla orantılı biçimde sınırlandırılabilir. Bu doğrultuda, idari yargıda dava açma ve kanun yollarına başvuru süreleri, parasal sınırlar ve bazı mahkeme kararlarının kesin olarak nitelendirilmesi kanun yollarına başvuru ekseninde mahkemeye erişim hakkını sınırlandıran durumlardır.

İdari işlemlerin sürekli dava tehdidi altında olması idarenin işleyişini zorlaştıracak ve hukuki belirlilik ile istikrar ilkeleriyle bağdaşmayacaktır. Bu düşünceyle, mevzuatta idari davaların açılması ve kanun yollarına başvurulması için çeşitli süreler öngörülmüştür. Söz konusu süreler ve bu sürelerin yorumlanması, mahkemeye erişim hakkını, ölçülü ve

hukuki öngörülebilirliğe uygun olmak kaydıyla sınırlandırabilir ancak imkânsız hale getirmemelidir.

Öte yandan her mahkeme kararının kanun yolu denetimine konu edilmesi uygun olmayacağından, idari yargıda istinaf ve temyiz başvurularında çeşitli parasal sınırlar öngörülmüştür. AYM'nin de belirttiği üzere, istinaf ve temyiz için parasal sınır öngörülmesi mümkündür. Ancak söz konusu sınırların tutarlı ve açık bir şekilde düzenlenmesi ve ölçülülük ile hukuki öngörülebilirlik şartlarını karşılaması gerekmektedir. Parasal sınırlar, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının kullanımını imkânsız hale getirmemeli veya büyük ölçüde zorlaştırmamalıdır.

Kanun koyucu, hangi mahkeme kararlarına karşı kanun yolu denetimi yapılabileceğini belirlemede takdir yetkisine sahiptir. Buna göre, mevzuatta kesin olarak nitelendirilen kararlara karşı kanun yolu denetimi kapalı olup bu durum hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlandırmaktadır. Her ne kadar bu takdir yetkisi kabul edilse de söz konusu yetki hükmün denetlenmesini talep etme hakkını sınırlandırdığından, ölçülülük ve hukuki öngörülebilirliğe uygun biçimde kullanılmalıdır. Öte yandan, mahkemelerin de bazı kararları kanun yollarına başvuru yönünden "kesin" olarak verebilmeleri mümkündür. Anılan hallerde de hükmün denetlenmesini talep etme hakkının sınırlandırıldığı söylenebilir ancak mahkemelerin "kesin" nitelendirmesi bu hakkı ortadan kaldırmamaktadır. Zira AYM'nin de belirttiği üzere, bu tür konularda mahkemenin verdiği kararın kesin olduğu tespiti, yargısal denetimin kapsamı dışında değildir.

Kanun yolu başvuruları ekseninde mahkemeye erişim hakkına dair sınırlamalar incelendiğinde, temel sorunun söz konusu sınırlamaların var olmasından ziyade uygulanmasında yattığı görülmektedir. Bu hak, idari yargıda dava açma ve kanun yollarına başvuru süreleri, parasal sınırlar, bazı mahkeme kararlarının kesin olarak nitelendirilmesi durumlarında sınırlandırılabilir. Ancak bu sınırlamalar ölçülülük ve hukuki öngörülebilirliğe uygun olmalıdır. Aksi takdirde kanun yollarına başvuru açısından mahkemeye erişim hakkının kullanımı imkânsız hale gelecek veya büyük ölçüde zorlaşacak; bu durum hem hukuki öngörülebilirlik hem de ölçülülük ilkeleri bakımından sorun teşkil edecektir.

Çalışmada, idari yargıda kanun yollarına başvuru çerçevesinde mahkemeye erişim hakkı ile hükmün denetlenmesini talep etme hakkı karşılaştırmalı olarak ele alınmış; hükmün denetlenmesini talep etme

hakkının mahkemeye erişim hakkından bağımsız, başlı başına bir hak olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. İncelenen mevzuat ile AYM ve AİHM içtihadı, bu yönde bazı tespitler ortaya koymuş olmakla birlikte söz konusu argümanın idari yargıda henüz içtihat veya mevzuat düzeyinde olgunlaşmadığı görülmüştür. Bu durum, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının idari yargıda etkin biçimde güvence altına alınabilmesi için konunun mevzuat düzeyinde açıklığa kavuşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

AKYILMAZ, Bahtiyar/ **SEZGİNER,** Murat/ **KAYA,** Cemil: Türk İdare Hukuku, 17. Baskı, Ankara 2023.

ALSTON, Philip/ **BUSTELO,** Maro/ **HEENAN,** James: The EU and Human Rights, 1. Baskı, New York 1999.

AYDIN, Alper: "Mahkemeye Erişim Hakkı Işığında Vergi Mahkemelerinde Dava Açma Süreleri", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.34, 2018, 537-585.

CHEVALLIER, Jacques: Hukuk Devleti, 1. Baskı, Ankara 2010.

ÇAPTUĞ DİLEK, Mehpare: "Güncel Değişiklikler Işığında İdari Yargıda Olağan Kanun Yollarına Başvuru İçin Öngörülen Parasal Sınır Kriterinin Değerlendirilmesi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.19, S.222, 2024, 989-1017.

ÇAYAN, Gökhan: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.28, 2016, 235-272.

ÇELİK, Abdullah: Adil Yargılanma Hakkı Rehberi, 1. Baskı, Ankara 2014.

DOĞAN, İlhan: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılanma Hakkı "6.Madde", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2008.

EKİNCİ, Ahmet: "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.3, 2014, 821-848.

ERGUN, Muhammed Kürşad: Türk Anayasa Hukukunda Mahkemeye Erişim Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.

ERGÜN, Tevfik Burak: "Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü", Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, 2021, 192-223.

GERARDS, Janneke H/ **GLAS,** Lize R: "Access to justice in the European Convention on Human Rights system", Netherlands Quarterly of Human Rights, C.35, S.1, 2017, 11-30.

GÖÇGÜN, Muhammed: "Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı Açısından İdare ve Bölge İdare Mahkemelerinde Birden Çok Hakimin Reddi", Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S.1, 2025, 163-184.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz: "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde 'Adil Yargılama'", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, İlhan Öztrak'a Armağan, C.49, S.01, 1994, 199-234.

GÖRGÜLÜ ERGENÇ, Funda: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2021.

GÖZLER, Kemal: İdare Hukuku (C.II), 3. Baskı, Bursa 2019.

GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref/ **GÖLCÜKLÜ,** Feyyaz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 9. Baskı, Ankara 2011.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref/ **TAN,** Turgut: İdare Hukuku (C.I), 14. Baskı, Ankara 2021.

GÜNDAY, Metin: İdare Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2017.

GÜNDAY, Metin: İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2024.

GÜNDÜZ, F. Ebru/ **GÜNDÜZ,** Hakan: "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.49, 2021, 1-28.

GÜVEZ, Adem: "İdari Yargılama Hukukunda Tanık Delili", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.29, S.3, 2021, 2087-2130.

HAYRULLAHOĞLU, Betül: "Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Vergi Uyuşmazlıklarının İncelenmesi", Vergi Sorunları Dergisi, C.45, S.402, 2022, 101-115.

İNANÇ, Mehmet: İdari Yargılama Hukukunda İptal Davaları Bakımından Mahkemeye Erişim Hakkı, 1. Baskı, Ankara 2025. (Mahkemeye Erişim Hakkı)

İNANÇ, Mehmet: "Anayasa Mahkemesinin Hükmün Denetlenmesini Talep Hakkına İlişkin Norm Denetimi Kararlarının İdari Yargı Alanında Doğurduğu Etkiler Üzerine Bir Değerlendirme", Anayasa Yargısı, C.42, S.2, 2025, 1301-1336. (Hükmün Denetlenmesini Talep Hakkı)

İNCEOĞLU, Sibel: Adil Yargılanma Hakkı (Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4), 1. Baskı, Ankara 2018.

KAPLAN, Gürsel: "İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.1, 2014, 33-46.

KAPLAN, Gürsel: İdari Yargılama Hukuku, 9. Baskı, Bursa 2023. (İdari Yargılama)

KAPLAN, Onur: "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 6. Maddesi Çerçevesinde Duruşmada Hazır Bulunma Hakkının İrdelenmesi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.163-164, 2016, 233-273.

KARAKUŞ IŞIK, Zehra: "İdari Yargıda Olağan Kanun Yollarına Getirilen Kanuni Sınırlar ve Kanuni Sınırların Anayasaya Aykırılığı", Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.28, S.2, 2024, 545-588.

KESKİN, Bayram: "İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.2, 2018, 391-414.

KIRAN, Aleyna: "Mahkemeye Erişim Hakkının Anayasa Mahkemesi Kararları Ekseninde İncelenmesi", Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, 2025, 1-44.

KIZILCIKLI, Burçin: İdari Yargılama Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, 1. Baskı, İstanbul 2023.

KOÇAK, Nazım Taha/ **İBİŞ,** Recep: "Vergi Yargılamasında Adil Yargılanma Hakkı", Terazi Hukuk Dergisi, C.9, S.98, 2014, 69-77.

SERTTAŞ, Seher: "Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Türk İdari Yargılama Hukukunda Dava Açma Süresi", Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.15, 2020, 75-103.

SEVİNÇ, Ekin: "İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XXIV, S.3, 2020, 421-445.

SÖYLER, Yasin/ **YILMAZ,** Muhammet: "Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan

İdari Davalara Etkisi", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.29, S.3, 2021, 2131-2168.

TAŞDELEN, Okan: "Çelişkili Yargı Kararlarının Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.7, 2016, 987-1024.

UÇAR AKBULUT, Seda: İHAM ve Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Işığında Türk İdari Yargılama Hukukunda Mahkemeye Erişim Hakkı Aracı Olarak Dava Dilekçesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul 2019.

ULUSOY, Ali D: Türk İdare Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2024.

ULUSOY, Ali D: "İdari Yargı'da Temyiz Parasal Sınırı Hakkındaki Anayasa Mahkemesi İptal Kararının Değerlendirilmesi", T.C. Danıştay Dergisi, S.157, 2024, 9-34. (Temyiz Parasal Sınırı)

USTA, Özlem: "İdari Yargıda Temyiz Kanun Yoluna İlişkin Parasal Sınır Şartı ve Anayasa Mahkemesinin İptal Kararının Değerlendirilmesi", Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.10, S.1, 2024, 247-286.

YILDIZ, Hilal: "Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Parasal Sınırların Değerlendirilmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.168, 2023, 199-226.

YILMAZ, Serdar: "İdari Yargıda "Parasal Sınırlar"ın Konu ve Zaman Bakımından Uygulanması Sorunu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.72, S.4, 2023, 1905-2006.

YILMAZ ÖZEL, Nurcan: Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri, 1. Baskı, İstanbul 2016.

Anayasa Mahkemesi, 21.06.1991, E.1991/1, K.1991/16, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 01.11.2012, E.2010/83, K.2012/169, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 13.11.2014, E.2013/95, K.2014/176, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 14.01.2015, E.2014/164, K.2015/12, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 14.05.2015, E.2014/177, K.2015/49, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 08/10/2015, E.2015/36, K.2015/87, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 16.03.2016, E.2016/19, K. 2016/17, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 14.07.2016, E.2016/29, K.2016/134, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 14.07.2016, E.2016/37, K.2016/135, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 14.06.2017, E.2017/24, K.2017/112, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 13.12.2017, E.2016/14, K.2017/170, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 05.07.2018, E.2017/20, K.2018/75, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 27.12.2018, E.2018/71, K.2018/118, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 01.10.2020, E.2020/21, K.2020/53, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 30.06.2022, E.2021/20, K.2022/84, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 20.07.2022, E.2022/48, K.2022/93, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 04.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 16.02.2023, E.2022/104, K.2023/28, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 16.02.2023, E.2022/135, K.2023/30, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 03.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 26.07.2023, E.2023/36, K.2023/142, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023, E.2023/81, K.2023/184, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 24.09.2024, E.2024/78, K.2024/164, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, 11.02.2025, E.2025/39, K.2025/35, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.03.2025).

Anayasa Mahkemesi, 27.03.2025, E.2024/189, K.2025/83, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.01.2026).

Anayasa Mahkemesi, Remzi Durmaz Başvurusu, 02.10.2013, 2013/1718, par.27, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 13.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Kamil Koç Başvurusu, 07.11.2013, 2012/660, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Aktif Elektrik Müh. İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti. Başvurusu, 26.06.2014, 2012/855, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, Yaşar Çoban Başvurusu, 25.07.2017, 2014/6673, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, Ertuğrul Dalbaş Başvurusu, 25.10.2017, 2014/7805, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Ahmet Yıldırım Başvurusu, 20.09.2017, 2014/18135, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, Filiz Fırat Başvurusu, 05.12.2017, 2014/10305, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, Ayhan Kılıçoğlu Başvurusu, 24.01.2018, 2014/14426, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 02.02.2025).

Anayasa Mahkemesi, Songül Akça ve diğerleri Başvurusu, 19.07.2018, 2015/2401, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, İsmail Arpacı Başvurusu (2), 02.06.2020, 2017/18654, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Marka Madeni Yağ Sanayi Ticaret Ltd. Şti. Başvurusu, 20.10.2020, 2018/20215, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 08.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Sınırlı Sorumlu Torbalı Metropolis Şehiriçi Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi Başvurusu, 24.02.2021, 2018/8951, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 06.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Umut Öztürk Başvurusu, 29.09.2021, 2017/37079, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 04.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Ümit Durak Özdemir Başvurusu, 24.01.2024, 2019/30047, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 12.01.2025).

Anayasa Mahkemesi, Tolga Güner Başvurusu, 24.10.2024, 2021/15546, (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ashingdane v. Birleşik Krallık, 8225/78, (HUDOC, Erişim Tarihi: 20.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bakan v. Türkiye, 50939/99, (HUDOC, Erişim Tarihi: 24.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye, 37569/06, (HUDOC, Erişim Tarihi: 08.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, BĚLEŠ ve diğerleri v. Çek Cumhuriyeti, 47273/99, (HUDOC, Erişim Tarihi: 09.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, De Geouffre de la Pradelle v. Fransa, 12964/87, (HUDOC, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Efstathiou ve diğerleri v. Yunanistan, 36998/02, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Eşim v. Türkiye, 59601/09, (HUDOC, Erişim Tarihi: 08.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Geffre v. Fransa, 51307/99, (HUDOC, Erişim Tarihi: 09.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Golder v. Birleşik Krallık, 4451/70, (HUDOC, Erişim Tarihi: 10.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Osu v. İtalya, 36534/97, (HUDOC, Erişim Tarihi: 06.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Stanev v. Bulgaristan, 36760/06, (HUDOC, Erişim Tarihi: 19.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Stubbings ve diğerleri v. Birleşik Krallık, 22083/93, (HUDOC, Erişim Tarihi: 16.01.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Walchli v. Fransa, 35787/03, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Zubac v. Hırvatistan, 40160/12, (HUDOC, Erişim Tarihi: 14.02.2025).

Danıştay, 10. D, 07.07.2021, E.2021/3219, K.2021/3900, (Lexpera, Erişim Tarihi: 11.02.2025).

Danıştay, 8.D, 23.03.2022, E.2021/2114, K.2022/1978, (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.02.2026).

Danıştay, 13. D, 19.04.2022, E.2022/1818, K.2022/1702, (Lexpera, Erişim Tarihi: 11.02.2025).

Danıştay, 8. D, 09.12.2022, E.2021/2423, K.2022/7502, (Lexpera, Erişim Tarihi: 12.02.2025).

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, 9. İDD, 06.07.2020, E.2020/682, K.2020/656, (Lexpera, Erişim Tarihi: 13.02.2025).